

Др Радина Вучетић, доцент
Одељење за историју, Филозофски факултет
Универзитет у Београду
rvucetic@gmail.com

Критичко издање научне грађе

Новосадска неоавангарда и Отворено писмо југословенској јавности

Период краја шездесетих, и нарочито седамдесетих, обележила је, како је дефинисао Јеша Денегри, и „друга линија” у српском и југословенском сликарству, коју је карактерисала појава нових уметничких пракси и неоавангарде. Међу основним карактеристикама такве уметности, чији су центри у Србији били у Београду, Новом Саду, Суботици и Зрењанину, били су дематеријализација уметничког објекта, реч и текст као део уметничког дела, употреба различитих медија (фотографија, филм и видео), али и тела. Важан је био и тренутак и контекст настанка ове „друге линије”, јер су уметничке појаве о којима је реч настале у шездесетосмашкој атмосфери, те их због тога често карактерише „критика свега постојећег” и оштар полемички тон.¹ Управо је овај период, како га види Мишко Шуваковић, био пресудан за раздвајања „дисидентских” и „неоавангардних” уметничких пракси – дисидентских које су, пре свега у Србији, биле везане за „национал-дисидентске активности, за умерени модернизам”, док су неоавангардне праксе биле везане за мондијализам и интернационализам². Делатност неоавангардних група не може се сагледати ван духовне атмосфере настале после 1968, и реакције на те догађаје читаве генерације којој су припадали чланови неоавангардних група у Новом Саду, Суботици, Зрењанину, Љубљани, Загребу и Београду, окупљени око студентских

---

¹ О томе више у: Denegri, Jaša, *Srpska umetnost 1950-2000. Sedamdesete*, Beograd 2013, str. 11–13. (у даљем тексту: Denegri, J., *Srpska umetnost...*)

² Šuvaković, Miško, „Transkript debate održane 18.11.2005. godine povodom otvaranja izložbe ‘Trajni čas umetnosti, Novosadska neoavangarda ’60-ih i ’70-ih godina XX veka’ u Muzeju savremene umetnosti u Novom Sadu”, *Izostavljena istorija/Omitted History*, Novi Sad 2006, str. 24.

часописа *Студент*, *Индекс*, *Трибина*, *Студентски лист*. Како се тог времена сећа Славко Богдановић, „то је била атмосфера у којој је цветао заразни дух интелектуалне слободе.”³ Посебну улогу у освајању уметничких и политичких слобода одиграле су војвођанске неоавангардне групе *Kôd* и група (Э, Јануар и Фебруар, и *Bosch+Bosch* из Суботице.⁴

Важно је анализирати и како је Партија видела ову „другу линију” ликовних уметности. Иако се Партија, макар и само декларативно, залагала за модернизам и авангарду, ипак је евидентно да је крајем шездесетих и почетком седамдесетих створена нова друштвено-политичка клима, коју је карактерисао конзервативизам, а често и реторика која је више личила на ону с краја четрдесетих година. У том контексту је важно тумачити појаве нових уметничких пракси, и из угла уметничког ангажмана и промена српске ликовне сцене, али и из угла Партије, која је имала све мање разумевања за „нове тенденције”.

Управо због тога, уметничке групе, које су деловале око Трибине младих у Новом Саду⁵ и око Студентског културног центра у Београду, неминовно су морале да буду трн у оку властима, али и конзервативном делу уметника, ликовне критике и саме публике, зато што су се бориле и против владајућег „социјалистичког естетизма”, и зато што су жестоко негирали „све постојеће”.⁶

Посебну улогу, као седиште нове уметничке праксе, али и алтернативе званичној социјалистичкој култури, одиграо је Нови Сад, и окупљање око Трибине младих, часописа *Index*, *Polja*, уз *Uj Symposion* из Суботице (са уредником Balintom Szombathyjem), уз новосадску филмску кућу „Неопланта”, због чега се временом искристалисао назив „новосадска алтернативна сцена седамдесетих”, коју је у ликовним уметностима карактерисала, пре свих, група *Kôd*.⁷

³ Đurić, Dubravka, „Slavko Bogdanović, konceptualni umetnik: Svedok iz vremena ‘mekog staljinizma’”, *Naša Borba*, 14. septembar 1997. http://www.yurope.com/nasa-borba/arhiva/Sep97/1409/1409_14.HTM (12. septembar 2015)

⁴ Šuvaković, Miško, „Neoavangarda, konceptualna umetnost i krizesocijalističkog modernizma”, *Republika*, br. 430-431, 1-30.jun 2008. <http://www.republika.co.rs/430-431/19.html#f1> (5. septembar 2015) (у даљем тексту: Šuvaković, М., „Neoavangarda, konceptualna umetnost...”)

⁵ Трибина младих која је основана у Новом Саду 1954. године снажно је промовисала модернистичку уметност, слободу говора и дијалог о савременим друштвеним и политичким питањима. Критика југословенског друштва је са ове трибине долазила са недогматских, радикално левичарских позиција, чиме су угрожавале ексклузивно право државе на марксистичку праксу и левичарску идеологију. Више у: Ćurčić, Branka, „Trajni čas umetnosti: novosadska neoavangarda šezdesetih i sedamdesetih godina XX veka”, у: *Političke prakse (post)jugoslovenske umetnosti: Retrospektiva 01* (katalog izložbe), Beograd 2010, str. 180–182 (у даљем тексту: Ćurčić, В., „Trajni čas umetnosti...”); Kolečnik, Ljiljana, „Konfliktne vizije moderniteta i poslijeratna moderna umetnost”, у: *Socijalizam i modernost. Umjetnost, kultura, politika 1950.-1974.*, Zagreb 2012, str. 182-183.

⁶ Denegri, J., *Srpska umetnost...*, str. 34.

⁷ Међу члановима групе *Kôd* били су: Славко Богдановић, Мирослав Мандић, Мирко Радојичић, Слободан Тишма, Јанез Коцијанчић, Бранко Андрић и други. Опширније у: Denegri, J., *Srpska umetnost...*, str. 36-40; „Istorijat grupe”, <http://slobodantisma.blogspot.rs/2010/03/akcije-i->

Све је то било у склопу пост-шездесетосмашке културне климе стварања мреже студентских центара широм Југославије, којима је заједничка била тенденција левичарске критике званичне југословенске социјалистичке државе. Њихову делатност карактерисала је и политичка критика са позиција анархо-либерализма, усмерена „разоткривању партијских стега које угрожавају аутономију уметничког деловања”, што је резултирало судским процесима и затворским казнама.⁸

Представници новосадске неоавангарде, група Kôd и (Э, у оквиру групе Фебруар, нису наилазили на позитиван одјек критике и медија на изложби одржаној у Дому омладине 1971. године. У акцији под називом *Закуска нових уметности* правили су уметничке радове од измета, отворено изазивајући политички поредак. Ове акције пратило је и *Отворено писмо југословенској јавности*, које су послали и Титу, а које је објављено и у *Студенту*.⁹

Овај њихов „неоанархистички наступ” није довео само до сукоба са властима, него и до сукоба изеђу новосадске алтернативне сцене и умерено модерничке концепције уметности, коју су заступале партијске структуре, што је довело до напада на новосадску алтернативну сцену у *НИИ*-у и *Вечерњим новостима*. Непосредно потом, уследила је смена руководства Трибине младих (Јудита Шалго и Дарко Хоџец), а два члана групе Kôd су осуђена на затворске казне од девет и осам месеци (Мирослав Мандић због текста „Песма о филму”, у коме је расправљао о савременом партизанском филму, на примеру Сутјеске, објављеном у часопису *Уј Symposium* бр. 77 (1971), а Славко Богдановић због песме „Pesma – Underground Tribina mladih, Novi Sad”, објављеној у *Студенту*.¹⁰

---

izlozbe-grupe-kod.html (5. septembar 2015); s., Grupa Kôd”, <http://www.avantgarde-museum.com/hr/museum/kolekcija/4566-GRUPA-KOD/> (5. septembar 2015)

⁸ Lj. Kolečnik, „Konfliktne vizije moderniteta i poslijeratna moderna umetnost”, u: *Socijalizam i modernost. Umjetnost, kultura, politika 1950.-1974.*, Zagreb 2012, str. 184.

⁹ Ćurčić, B., „Trajni čas umetnosti...”, str. 181.

¹⁰ Šuvaković, M., „Neoavangarda, konceptualna umetnost...”

*Otvoreno pismo jugoslovenskoj javnosti*¹¹

U kulturi Novog Sada (Vojvodine) vlada u poslednje dve godine politika čvrste ruke. Potpuna birokratizacija i institucionalizovanje kulturnih aktivnosti, kao i ekspanzija monopola grupa i pojedinaca na odgovornim funkcijama.

Arbitraža političkih organa i funkcionera u umetnosti i kulturi postala je uobičajen metod za diskvalifikovanje novih pojava. Održava se hijerarhijski odnos među kulturnim radnicima i apriorno diskvalifikovanje mladih stvaralaca i savremenih tendencija u umetnosti.

Bavljenje kulturom pretvoreno je u izvor sticanja političke i materijalne moći.

Političko i administrativno rešavanje stvorilo je atmosferu straha, ugrozilo progresivnu misao, slobodu stvaralaštva i bavljenje umetnošću čini mučnim i rizičnim.

Samoupravna praksa u atmosferi strahovlade je nemoguća, jer se poverenje vlasti uvek ukazuje politički „ispravnim” pojedincima.

Sve ovo onemogućava demokratizaciju kulture i uključivanje umetnosti u društvene procese – čemu slede osude da je umetnost odvojena od društva i naroda.

Sredstva masovnih komunikacija dezinformišu jugoslovensku javnost i deluju kao produžena ruka monopola u političkoj i kulturnoj strukturi.

Naš jezik je jezik umetnosti i ne želimo da postane jezik politički.

Grupa za nove umetnosti „Februar”

Branko Andrić s.r, Slavko Bogdanović s.r, Čedomir Drča s.r, Janez Kocijančič s.r, Vldaimir Kopicl s.r, Božidar Mandić s.r, Miroslav Mandić s.r, Mirko Radojičić s.r, Ana Raković s.r, Dušan Sabo s.r, Slobodan Tišma s.r, Vujica Rešin Tucić s.r, Peđa Vranešević s.r, Miša Živanović s.r.

---

¹¹ Grupa za nove umetnosti Februar, „Otvoreno pismo jugoslovenskoj javnosti”, *Student*, 4, 71, 23. februar 1971, str. 10.